

Kazak dilinde ve Türkiye Türkçesinde anlam genişlemesi

TURKEY

Esengalieva
Sarbinaz

Plan

- 1. Giriş**
- 2. Ana bölüm**
 - Türkiye Türkçesinde anlam genişlemesi
 - Kazak dilinde anlam genişlemesi
- 1. Sonuç**
- 2. Kaynaklar**

Giriş

Dil ile ilgili en temel gerçeklerden bir tanesi de sözcüklerin anlamlarının olmasıdır. Sözcüklerin anlamları olmasaydı iletişim gerçekleşemezdi. Çoğu insanlar sözcüklerin yalnızca bir tane anlamı olduğunu düşünebilir ama biliyoruz ki pek çok sözcüğün anlamları geniştir ve birden fazla anlamlara sahiptir.

Türkiye Türkçesinde anlam genişlemesi

Bir varlığının bir türünü anlatan, kullanılış alanları sınırlı olan sözcüklerin zamanla o varlığın bütünü, bütün türlerini anlatır duruma gelmesine, daha geniş alanlar da kullanılmaya başlanmasına anlam genişlemesi denir. Sözcükler eski anlamları yanında yeni anlamlar kazanıp çok anlamlı olurlar. Bir göl adı olan terkos anlam genişlemesiyle evlerde akan su anlamına da genişlemiştir. Mal kelimesinin anlam genişlemei yolu ile canlı cansız hayvan, eşya, taşınır taşınamaz her türlü gayrimenkul anlamına genişlediği görülür.

Örnekler:

- ❑ **Ödül** kelimesi eskiden yalnızca güreşlerde verilen bir mükâfat iken bugün bununla birlikte, yarışma anlamını da karşılamaktadır. Bilim terimi olan öğelerde de aynı doğrultuda anlam genişlemeleri ve zenginleşmeleri görülür.
- ❑ Mesela **dalga** sözcüğü Türkçede önceleri yalnız, sudaki belli devinimler anlamında kullanılırken, bugün çeşitli bilimsel gelişmelerin etkisiyle fizikteki bir terim olan dalga kavramını da anlatan bir fizik terimi durumuna gelmiştir.
- ❑ Türkçedeki **dal** kelimesi de böyle bir genişleme ve zenginleşme sonucunda branş kelimesinin anlamını kazanmıştır. Böylece bilim dalı, sanat dalı, meslek ve iş dalı gibi çeşitli anlamları anlatmada kullanılır bir duruma gelmiştir.
- ❑ **Alan** sözcüğü Türkçede eskiden beri düz ve açık yer, meydan anlamında kullanılıyordu. Kelime zamanla saha sözcüğünün anlamını kazanmış, iş, meslek ve araştırmalar için de **alan** kullanılmaya başlanmıştır.

- Öte yandan kimi kelimeler zamanla yani anlamlar kazanabilir. Buna da anlam genişlemesi denir. Bu tür sözcükler çok anlamlıdır.

Örneğin, yüz sözcüğünün ilk anlamı surat'tır. Ancak bu sözcük, zamanla suyun yüzü (yüzey), evin yüzü (taraf. Cephe), yorgan yüzü (bir şeyin görünen bölümünü kaplamakta kullanılan kumaş) dolayısıyla sözcük birden çok anlamı ifade etmeye başlamıştır.

Konmak fiilinden türeyen konak sözcüğünün anlamının konma yeri olması gerekir. Konak sözcüğü Türkçede yolcuların konup geceledikleri yer iki konak arasındaki uzaklık kentlerdeki büyük ve görkemli ev^ yerine kullanılmaktadır.

Aşı ağaçlarla, bitkilere ilgili bir terim olduğu halde anlam genişlemesine uğrayarak bir tıp terimi olarak kullanılmaktadır: 'çiçek aşısı, kolera aşısı ...'gibi.

Mecazlaşmış sözcükler

Mecazi anlamlar benzetme esasına dayalı olarak ortaya çıkar. Mecazlaşma benzetme yoluyla sözcüğün anlam alanının genişlenmesini sağlar.

Ayak basmak - bir yere gitmek, ulaşmak.	Arka – geçmiş, geride kalmış zaman.
Ayakta kalmak – yıkılmamak, çökmemek; değerini yitirmemek.	Beylik – rahat yaşama.
Dalaşmak – ağız kavgası etmek.	Çekilmek – uzaklaşmak.
Çıyan – hain.	Durulmak – sakinleşmek.
Ezgin – üzüntü veren.	Kaytarmak – iş yapmaktan kaçmak.
Tor – çekingen, utangaç.	Susak – salak, aptal.
Ufak – önemsiz, çok az.	Tutuk – durgun, çekingen , sıkılgan.
Vurgun – sevdalı, meftun, âşik.	Yoldaş – ortak bir görüşü benimseyenlerden her biri.

Kazak dilinde anlam genişlemesi

- Sözcüğün anlam genişlemesi sonucunda anlam genişletilir ya da daraltılır. Anlamı genişlenen sözcükler kelimeyi değiştirmeden zaten bilinen anlamları üzerinde yeni anlamlar taşır. O metaforik, metonymik, sözdizimsel yöntemlere dayanıyor.
- Bugünkü günümüzde sık sık kullanılan қарау (bakmak); табыс (gelir); жарыс (ırk); мүше (üyelik); құру (yaratma); құрылыс (inşaat); қатынас (iletişim); жұрнақ (bahıs); жалғау (ek); тасымал (ulaşım); айналым (dolaşım); құн (değer) vb. hepsi eski anlamlarına dayanarak yeni bir anlam taşıyan kelimelerdir.

örnekler

- ❑ Örneğin; eski Türk dilinde (ton, tarı) kelimeleri – sadece tahıl ekin türlerine değil bütün türlerine söyleniyordu. Ton sadece koyun derisinden dikilgen giyimselere değil genel olarak kullanılıyordu.
- ❑ Kol – insanın organı ve asker takımlara kullanılırdı. (Қарындас) kardeş eski kazak dilinde ve çağdaş türk dillerinde kardeş anlamına gelirse, çağdaş kazak dilinde kardeşlik ilişkisi olmadan kızlara қарындас (kardeş) sözcüğünü kullanılarak anlamı daralmış.

Sonuç

- Sonuç olarak kazak dilinde ve türkiye türkçesinde anlam genişlemeleri doğrusunda bir araştırma yaptıktan sonra, ben iki dilde de anlam genişlemesi aynı olduğunu ve sözcüklerin bir şekilde, yani tarih bakımından, ekonomik ve dünya gelişmesi sonucunda anlamlar genişlenip ya da daralır. Ama kelimelerin anlamları değişebilir, iki dilde iki ayrı mana taşıyabilir ancak genişleme yöntemleri aynıdır.

Kaynaklar :

- Resul Özavşar – «Tarama sözlüğü ve Türkçe sözlük'e göre anlam genişlemesine uğramış kelimeler»
- Edebiyatvesanatakademisi.com – «Anlam genişlemesi, daralması, iyileşmesi, kötüleşmesi ve kayması»

İlginiz için
teşekkürler